

egyáltalán Franz Kafka nevét, ha Prágában csehül írta volna műveit?

Mi adja az egyetemességnek e pillanatnyi látszatát? A nyelv, a stílus, a történelem? Nyilván mindhárom. Ám nem egyidejűleg. A bukás, a széthullás előérzete már a katasztrófa beállta előtt tisztán kirajzolódik, a világpolgári nagy stílus viszont még a történelmi vég után is fennmaradt, sőt Musilban valószínűleg a csúcspontjára hágott. A nyelv azonban közben az apokalipszis kakofóniájába hullott. „Sie musste hindurchgehen durch ihre eigenen Verantwortlichkeiten, hindurchgehen durch furchtbares Verstummen, hindurchgehen durch die tausend Finsternisse totbringender Rede” – mondja megint csak Celan. („Keresztül kellett mennie a válaszra való saját képtelenségén, keresztülmennie a félelmes elnémuláson, keresztülmennie a halált hozó beszéd ezernyi sötétségein.”)

Elias Canetti személyében voltaképpen egy nagy generáció beteljesítő, de talán utolsó művészt ünnepelehetjük. Ő még „Literaturstadt”-ként élhette meg Bécsset. A felszín alatt – vagy fölötté már? – ugyan a pokol lávája fortyogott, de a város, mintegy automatikusan, még őrködött hivatásán. Érdemes lenne egyszer igen behatóan tanulmányozni a kérdést, hogy Bécs szel-

lemi hivatása szükségszerűen ért-e véget történelmi hatalma felbomlásával, vagy egyszerűen csak feladta ezt a hivatást, önként lemondott róla. Ha így lenne, rosszul tette. Egy város, akárcsak egy ember, nem élhet komoly életet hivatás nélkül. A hivatás pedig egyszerűs mind szellemiséget jelent. Meg kell itt jegyeznem, hogy ez a térség, a „Donauraum”, ahogy a németek nevezik, állott már keleti befolyás alatt is, és se Konstantinápoly, se Moszkva nem bizonyult számára a kultúra kapujának, mint ahogyan Bécs, mindennek ellenére, mégiscsak az volt.

A *Das Augenspiel* Canettije hamarosan menekülni kénytelen Bécsből; tíz évvel később Celan ugyanoda, Bécsbe menekül. Tudjuk, Celan aztán Párizsba vette útját, Canetti pedig Zürichben él.

Hölgyeim és Uraim, lassan a mondanivalóm végére érek. Szememre vethetik, hogy többet kellett volna foglalkoznom azzal, amit ígértem: hogy ugyanis mit jelent Canettit fordítani. Én azonban úgy érzem, mindvégig erről beszéltem. Mint már említettem, a kultúra nem egyetemes. Jól kell ismernünk vágyainkat, hogy pontosan tudjuk, miről kell lemondanunk. Kelet-Európában Canetti *Das Augenspiel*-jét fordítani éppen ezért talán élvezetes, de bizony eléggé fájdalmas mesterség.

Szilágyi Ákos / GYÖNYÖRÖK KERTJE

[RÉSZLET]

BÁRKI

bírd ki, édesem, Bárki!
véget nem érek, ne várd ki!
légy bárdolatlan! most bárd ki!
hántsd le rólam e burkot!

fejem lélekig lékeld,
ahol az ég már kékell,
nem kell e földi kellék,
nekem csak az a kék kell!

szikrázik azúr húrja,
azt hiszem, ez az úr – jó!
rezeg, ahogy az Úr jó,
s árját szívébe zárja

rákd ki, édesem, Bárki,
szűrömet innen, ne várd ki!
lehetőségem is zárd ki,
mert még újra bezörget!

íme a lény! csak bőrke,
valaminek a burka –

ezért e sok *calembour*,
ugorj már, nézd, az úr kék!

bírd ki, édesem, Bárki!
nekem Benned az úr kell!
ó, csak én lennék kinn már!
– türelem! látod – tűrlek!

és kinyílnak a zárkák,
és kiürülnek az árkok,
nyílnak barakkok, torkok,
markok ernyednek hurkok

s mind, ki odalenn turkál,
a fényre kibotorkál,
ugrik, kigurul, tarkáll,
jönnek – s egyre több tér kell

várd ki, édesem, Bárki,
várd ki, legyen akárki!
akár az ég, akár kő,
akár az országút árka!

FELTÁMADÁS

fény csillan ama bárdon,
ferdén esik rá, bordón,
csorog alá a bordán –
már csak az Anya van térden

s ráfordul az őr mordan:
„téged megölni érdem!
átjárja szived dárdám,
mire vársz? – kardommal kérdem”

szeme húsvéti barka,
s bámul rá, mint a birka –
nem jön el érte a bárka,
íme megölheti bárki

miközben szegény horkol,
nyakára kötelet hurkol:
„istenkém, ez még nem kor!” –
minek is öli meg akkor?

erre ő sirásban tör ki:
„dehiszen véres a torka!”
– „tör be! – tévedés!! – tör ki!” –
horkan, de ott már tor van

ti életére törtök,
s repülnek is a torták!
nézd, ma még csak csütörtök,
föltámadhatsz, ha voltál!

s ő, ha itt van az orkán,
átdugja nyakát hurkán,

s mint gyűrű gyűrűben rönkön
benne mered meg örökkön

.....

Isten szemében szálla,
aki e létből száll ki,
odalenn test nélkül kószál,
ahogy most én is szálllok

testünk a titkos zárka,
mely más testekből zár ki,
nehezen nyit, halkán zár –
lélek jár bele hálni

és ha az ég már okker,
lenyul Ő értünk akkor,
azokért, akikért kár –
Ő vigye el, ne az aggkor

EGON SCHIELE: ÁHITAT

Balla Zsófia

NAPLÓRÉSZLET

Zsebünkben egészben elfonnyadt
színházjegyek. Pesti barátnőm így szól
a hazautazóhoz: „idáig vagyok veletek”.
Emberek sokasága körítette barátom házát.
Meghalt Bözödi György, Vermesy Péter;
Danilo Kišt szerettem volna egyszer megölelni.
Ilona néni öt órát várt sötét, bűdös váróteremben
a temesvári vonatra. Történész-születésnap volt.
Hanuka Karácsony estjére esik, micsoda
elégtétel. Égnek a Karácsonyfán
a Makkabeusok gyertyái!
Érzem, hogy megtörik a jég; illata van.
(Vigyázz, áradat.)
Köszöntöm a hallgatókat, a ránkfüttyülőket,
szeretettel.

KOLOZSVÁR. 1989. DECEMBER 16.

Apáti Miklós / RÁOLVASÓ

Ha majd Istennel találkozunk
és újra lesz hazánk,
lehajlik hozzánk a túl habos
cseresznyefaág: meddő virága

helyett szókat mond rá a szánk,
ráolvasunk és fölolvassuk,
és lesz majd ének is, – – –
a fájó helyett egy új anyánk.